

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТІ ДОРΟΣЛИХ УКРАЇНИ

У кінці ХХ – на початку ХХІ століття людство вступило в нову епоху свого розвитку – інформаційну. З'явилося нове поняття «інформаційне суспільство» як історична фаза розвитку цивілізації, коли життя та діяльність людини насамперед пов'язані зі створенням, переробкою та використанням інформації [5]. Інформаційна революція і формування суспільного устрою нового типу – інформаційного суспільства – висувують інформацію та знання на перші позиції. Докорінна зміна освітньої парадигми на етапі переходу від індустріального суспільства до суспільства, економіка якого базуватиметься на інформаційних технологіях, є необхідною умовою розвитку вищої освіти взагалі і освіти дорослих зокрема. Щоб успішно діяти в інформаційному суспільстві в умовах новітніх технологій виробництва і посилення конкуренції на ринку праці, людина повинна вміти постійно використовувати нові технології під час розв'язання професійних завдань, що стоять перед нею. Зміни в сфері освіти нерозривно пов'язані із процесами, що відбуваються в соціально-політичному й економічному житті світового співтовариства. Осучаснення змісту понять, пов'язаних з інформаційними технологіями, здійснюється неперервно в контексті швидкозмінного розвитку інформаційних технологій та положень інформаційної парадигми соціально-економічного розвитку суспільства [5]. Саме із цих позицій спробуємо проаналізувати використання сучасних інформаційних технологій в освіті дорослих в Україні.

Вважається, що у вищій освіті відбулися три великі революції. Перша – це перехід від усних традицій до письмового слова, друга – зміна поділу студентів на невеликі групи сучасною системою бібліотек і студентських містечок, а третя була викликана інформаційними технологіями [11]. Кожна з цих революційних

змін поліпшувала якість освіти, зберігала кращі зі старих методів, даючи в той же час дорогу новим технологіям. Різні компанії та організації шукають сьогодні у випускників вищих навчальних закладів ті якості, які можуть бути сформовані у процесі спілкування того, хто навчає, і того, хто навчається, а саме:

- здатність критично мислити й ефективно спілкуватися як в усній, так і в письмовій формі;
- уміння працювати в групах, причому як в своїй власній галузі, так і в суміжних дисциплінах;
- уміння швидко адаптуватися до нових технологій;
- знання глобального навколишнього середовища та культурних особливостей, що необхідно для роботи в умовах всесвітнього розподілу праці.

В. П. Безпалько визначає технологію навчання (яку він, відповідно до усталеної в педагогіці традиції, називає педагогічною технологією) як «сукупність коштів і методів відтворення теоретично обґрунтованих процесів навчання й виховання, що дають успішно реалізовувати поставлені освітні цілі» [1, с. 75]. Вводячи поняття й термін *технологія навчання* (або *педагогічна технологія*), дослідники прагнуть вийти за межі традиційних понять *дидактика* та *методика* навчання. Чим це викликано? Для з'ясування цього питання необхідно звернутися, по-перше, до етимології терміна *технологія*, по-друге, до аналізу сучасних соціально-економічних процесів, і по-третє, до об'єктивних закономірностей і тенденцій функціонування й розвитку самого явища, насамперед – до організації процесу навчання. Проблеми використання в навчальному процесі різних технологій навчання вийшли в останні роки на перший план як у практиці навчання, так і в наукових дослідженнях сфери освітніх послуг. Більше того, ці проблеми набули важливого значення й у соціально-економічному аспекті. Таким чином, ці проблеми аж ніяк не випадкове явище. Вони породжені самим життям, процесом розвитку соціально-економічних відносин, освітньої сфери й науки про освіту [1]. Навчання упродовж життя, навчання як єдино можливий у сучасних умовах спосіб життєдіяльності – ось імператив нашого часу, необхідна

передумова й умова для ефективної діяльності людини в усіх сферах суспільного й особистого життя, а також поступального розвитку суспільства. Усе більш очевидними є обмеженість і недостатня ефективність наявних форм і способів навчання. Необхідні нові теоретичні підстави й інші прийоми навчання. Йдеться про технологію навчання, яку визначають як систему науково-обґрунтованих дій активних елементів (учасників) процесу навчання, виконання яких із високим ступенем гарантованості приводить до досягнення поставлених цілей навчання.

Структура технології навчання, або технологічна структура процесу навчання, являє собою систему певних операцій, технічних дій і функцій тих, хто навчає, і тих, хто навчається, згрупованих за основними етапами процесу навчання. Технологія навчання визначає системну організацію взаємодії всіх елементів процесу навчання на всіх етапах; основні операції при організації та реалізації процесу навчання; основні характеристики й параметри елементів, що беруть участь у процесі навчання; детермінує дії та функції насамперед активних елементів (учасників) процесу навчання; гарантує з високим ступенем вірогідності досягнення поставлених цілей навчання [1]. Слід відзначити, що серед учених і практиків немає однозначного підходу до розуміння поняття *технологія*. Ф. Кумбс під поняттям *технологія навчання* розуміє найрізноманітні методи, матеріали, устаткування й систему постачання, – усе, що бере участь у навчальному процесі й сприяє роботі системи освіти [6, с. 130]. Ф. Янушкевич називає технологією навчання цілий напрям діяльності вищої школи, в якому об'єднуються теоретичні й практичні пошуки підвищення ефективності зазначеного інституту [7]. У «Великому тлумачному словнику української мови» поняття *технологія* означає сукупність знань, відомостей про послідовність виробничих операцій, сукупність способів переробки інформації, надання послуг та ін. [2, с. 1448]. Щодо поняття *педагогічна технологія*, то тут теж є різні тлумачення. Наприклад, Б. Т. Лихачов під цим поняттям розуміє сукупність психолого-педагогічних настанов, що визначають спеціальний вибір і komponування форм, методів, способів, прийомів навчання, виховних засобів, організаційно-методичний інструментарій педагогічного процесу. В. П. Безпалько

вважає, що педагогічна технологія – це змістовна техніка реалізації навчального процесу; І. П. Волков – що це опис досягнення запланованих результатів навчання; В. М. Шепель – що це мистецтво, майстерність, уміння, сукупність методів відпрацювання; В. М. Монахов – що це модель спільної педагогічної діяльності з проектування, організації та проведення навчального процесу; М. В. Кларін – системна сукупність і порядок функціонування всіх особистісних, інструментальних і методологічних засобів, що використовуються для досягнення педагогічної мети [3]. За визначенням ЮНЕСКО педагогічна технологія – це системний метод створення, застосування й визначення всього процесу викладання й засвоєння знань із врахуванням технічних і людських ресурсів та їхньої взаємодії, що має на меті оптимізацію форм освіти [12]. Деякі вчені нараховують понад 300 визначень поняття *педагогічна технологія*. На думку Г. С. Селевко, це поняття можна тлумачити таким чином: з погляду *науково-педагогічного технологія* – це частина педагогічної науки, що вивчає й розробляє мету, зміст і методи навчання та проектує педагогічні процеси; з погляду *процесуально-описового* – це опис (алгоритм) процесу, сукупність мети, змісту, методів і засобів для досягнення запланованих результатів навчання; а з погляду *процесуально-дієвого* – це здійснення технологічного (педагогічного) процесу, функціонування всіх особистісних, інструментальних і методичних педагогічних засобів [9]. Поняття *педагогічна технологія* часто ототожнюють із поняттям *педагогічна система*. Педагогічна технологія відображає процеси розроблення й реалізації в освітній установі педагогічного проекту, який відображає певну систему педагогічних поглядів, визначає конкретну освітню мету і зразок професійно-педагогічної діяльності для його реалізації.

Отже, говорячи про технологію навчання, маємо на увазі таку організацію процесу навчання, за якої досить чітко визначені дії та функції суб'єктів навчання з виконання певних операцій на кожному із шести етапів процесу навчання. Виникнення технології навчання як способу організації відповідного процесу є закономірним наслідком розвитку сфери освіти й науки про освіту; ця технологія зумовлена необхідністю підвищити ефективність процесу навчання [10]. І хоча в

питанні технології навчання педагогічною практикою накопичено чималий досвід, проте новий час закономірно породжує нові труднощі й завдання. Комп'ютеризація, використання технічних засобів і різноманітних психолого-педагогічних методів у навчанні сьогодні значно полегшили вирішення цієї проблеми. Інформатизація освіти (ІО) є ключовою умовою успішного розвитку процесу інформатизації суспільства і потребує пильної уваги [11, с. 22–32].

Бурхливий розвиток інформаційних технологій сприяв розвитку і поширенню неперервного навчання, до скорочення аудиторних занять за рахунок самоосвіти та дистанційного навчання. Інформатизація освіти сприяє розкриттю особистісних якостей людини, збереженню та розвитку індивідуальних можливостей тих, кого навчають; формуванню в учнів (студентів) пізнавальних інтересів, прагнення до самовдосконалення; забезпечення комплексності вивчення явищ дійсності, нерозривності взаємозв'язку між природознавством, технікою, гуманітарними науками та мистецтвом; постійного відновлення освіти, форм і методів процесу навчання і виховання [11]. Знання в прямому розумінні цього слова можливі лише за наявності двох умов: достатності інформації та розуміння її змісту. Мета використання інформаційних технологій – забезпечення ефективної інформаційної підтримки навчально-виховного процесу [10]. Це дає змогу найбільш повно використовувати педагогічні можливості нових інформаційних технологій, реалізовувати процеси інтенсифікації й оптимізації навчального процесу, індивідуалізації та диференціації; розвивати самостійність дорослих у виконанні конкретних навчальних завдань; застосовувати поетапний і підсумковий контроль результатів навчання з наступною оцінкою ефективності навчального процесу.

Застосування комп'ютерів в освіті, на думку, П. В. Стефаненка, дасть якісно змінити методи й організаційні форми навчання, що, у свою чергу, створить передумови для максимальної інтенсифікації й індивідуалізації процесу навчання. Комп'ютерна технологія навчання, що набуває поширення, передбачає поєднання своєрідних дидактичних можливостей комп'ютерів із традиційними засобами навчання, функції яких на всіх стадіях навчального процесу істотно збагачуються,

наповнюються новим змістом. Інформатизація освіти створює передумови для широкого впровадження в педагогічну практику нових методів і моделей організації навчального процесу, що, безумовно, змінює роль учителя, методику, організаційні форми навчання та ін. Саме вона (ІО) пред'являє нові вимоги до фахових якостей педагогічних кадрів. Використання в навчальних закладах комп'ютерів не зробило революційного впливу на навчально-виховний процес: не вистачає як самих комп'ютерів, так й якісних автоматизованих навчальних курсів і програмного їх забезпечення [10]. Темпи науково-технічного прогресу сьогодні вимагають від майбутніх фахівців уміння адаптуватися в умовах швидкої зміни техніки і технологій, поповнення протягом короткого часу професійних знань та постійного підвищення професійної компетентності [10].

Сучасні інформаційно-технологічні революції, що відбуваються у світі, зумовили необхідність пошуку нових підходів до професійної підготовки майбутніх фахівців всіх напрямів і галузей господарства, і зокрема, розвитку дистанційної освіти. Саме ця система може найбільш адекватно й гнучко реагувати на потреби суспільства забезпечувати реалізацію конституційного права на освіту кожного громадянина країни [4]. У Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні зазначено, що дистанційна освіта – це форма навчання, рівноцінна з очною, вечірньою, заочною та екстернатом, яка реалізується, в основному, за технологіями дистанційного навчання, які складаються з педагогічних та інформаційних технологій [8]. Фахівці зі стратегічних проблем освіти дистанційну форму навчання називають освітньою системою XXI століття. В світі на неї зроблено величезну ставку, оскільки результати суспільного прогресу, раніше зосереджені на техносфері сьогодні концентруються на інфосфері.

Дистанційне навчання входить у XXI століття як одна з найефективніших систем підготовки та безперервної підтримки фахівців високого кваліфікаційного рівня. Як варіант заочного воно зародилося на основі сучасних інформаційних технологій [Ошибка! Источник ссылки не найден.]. Розвиток дистанційної освіти має свою історію.

У 70-х і 80-х роках ХХ ст. у багатьох країнах світу були засновані національні відкриті університети, що використовували у своїй діяльності організаційні принципи заочного навчання. Принцип відкритості освіти означає відкритий вступ до вищого навчального закладу, тобто відмову від будь-яких умов і вимог для зарахування, крім досягнення необхідного віку (18 років); відкрите планування навчання, тобто свободу впорядковувати індивідуальні програми навчання шляхом відбору із системи курсів; свободу у виборі часу й темпів навчання, тобто прийом студентів у вищій навчальній заклад упродовж року; відсутність фіксованих термінів навчання; свободу у виборі місця навчання. Це привело до значних організаційних нововведень у вищій школі та впровадження нових технологій збереження, переробки й передачі інформації.

У 90-х роках ХХ ст. з'явилася нова модель дистанційної освіти, яку, на думку Р. В. Клопова, слід розглядати як технологію теленавчання або телеосвіти [4]. У цьому випадку телеконференції виступають головною формою взаємодії між учителем і учнем, між самими учнями. Така модель кардинально змінює організацію освіти, що яскраво виявляється в тому, що на базі цієї моделі стала розвиватися нова форма сучасної освіти – віртуальні університети. Ці технології дають змогу тим, кого навчають, спілкуватися з викладачами і між собою, перебуваючи на будь-якій відстані один від одного. Сучасні засоби комунікації доповнюються комп'ютерними навчальними програмами [4].

За деякими даними, до 2020 р. мінімальним рівнем освіти, необхідним для виживання людства, стане вища освіта. Навчання такої маси студентів заочною (денною) формою навряд чи витримають бюджети навіть найблагополучніших держав. Тому не випадково за останні десятиріччя кількість тих, хто навчається за нетрадиційними технологіями, зростає швидше ніж кількість студентів денних відділень. Світова тенденція переходу до нетрадиційних форм освіти простежується і в зростанні кількості вишів, що здійснюють підготовку з використанням таких технологій [13]. **Ошибка! Источник ссылки не найден.** В Україні близько 30 % вищих навчальних закладів заявили про те, що вже мають або планують організувати навчання в режимі дистанційної освіти (ДО) [14].

Дистанційна форма навчання підходить майже всім, тому що дає можливість гармонійно поєднувати навчання та повсякденне життя.

В умовах модернізації вищої освіти в Україні особливого значення набувають проблеми розробки та впровадження нових технологій, які спонукають дорослих до оволодіння сучасними знаннями. Нова модель навчання дорослих повинна будуватися на таких засадах:

- у центрі технології навчання – дорослі (студенти);
- суть технології – розвиток спроможності до самонавчання;
- дорослі (студенти) відіграють активну роль у навчанні;
- в основі навчальної діяльності – співробітництво.

У зв'язку з цим потребують перегляду методики навчання, моделі діяльності і взаємодії викладачів і тих, кого навчають. Успішне створення і використання дистанційних навчальних курсів має починатися з глибокого аналізу цілей навчання, дидактичних можливостей нових технологій, передачі навчальної інформації, вимог до технологій з дистанційного навчання [4].

Дистанційна освіта у світовій практиці зарекомендувала себе як ефективна форма навчання дорослих, що сприяє розвитку особистості дорослої людини. Дистанційне навчання входить в ХХІ століття як одна з найефективніших систем підготовки і безперервної підтримки високого кваліфікаційного рівня фахівців. Система дистанційної освіти дає рівні можливості студентам, цивільним і військовим фахівцям, безробітним у будь-яких районах країни і за кордоном реалізувати свої права на освіту й одержання інформації. Саме ця система може найбільш адекватно й гнучко реагувати на потреби суспільства та забезпечувати реалізацію конституційного права на освіту кожного громадянина нашої країни.

Література:

1. Беспалько В. П. Педагогика и прогрессивные технологии обучения, / Владимир Павлович Беспалько. — М., Педагогика, 1996. — 219 с.

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. — К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. — 1440 с.
3. Кларин М. В. Инновации в обучении: метафоры и модели: анализ заруб. опыта / М. В. Кларин. — М.: Наука, 1997. — 222 с.
4. Клопов р. В. Генезис дистанційного навчання // Педагогічний процес: теорія і практика: зб. наук. праць / Благод. фонд ім. А. С. Макаренка. — К., 2005. — Вип.2. — С. 37-46.
5. Коваль Т. І. Професійна підготовка з інформаційних технологій майбутніх інженерів-економістів: монографія / Тамара Іванівна Коваль. — К. : Ленвіт, 2007. — 264 с. — Бібліогр.: С. 202-232.
6. Кубс Ф. Г. Кризис образования в современном мире: системный анализ / Ф. Кубс. — М.: Прогресс, 1970. — 261 с.
7. Пинт А. О. Некоторые проблемы образования педагогики взрослых / А.О. Пинт, Н. И. Бокарев. — М. : Знание, 1969. — 46 с.
8. Развитие информационных технологий в образовании: аналитический доклад. — М. : ИЧП «Магістр», 1997. — 60 с.
9. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии: учеб. пособие для пед. вузов и ин-тов повышения квалификации / Г. К. Селевко. — М. : Народное образование, 1998. — 255 с.
10. Стефаненко П. Дидактичні особливості дистанційного навчання у вищій школі / Павло Стефаненко // Педагогіка і психологія професійної освіти. — 2004. — № 1. — С. 22-32.
11. Теория и практика дистанционного обучения: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / [Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина, М. В. Моисеева и др.]; под ред. Е. С. Полат. — М.: Академия, 2004. — 414 с.
12. Hamburg Declaration on Adult Learning. The Fifth International Conference, on Adult Education. — Hamburg. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.unesco.org/education/uie/confintea/declaeng.htm>
13. Логинов С.П. Зарубежный опыт применения информационных и коммуникационных технологий в дистанционном обучении. История и

перспективы — [Электронный ресурс]. — Режим доступа:
<http://ito.edu.ru/2008/Kursk/II/II-0-25.html>

14. Дистанційна освіта — [Электронный ресурс]. — Режим доступа:
<http://www.osvita.org.ua/distance/>

15. Історія становлення ДО в Україні. — [Электронный ресурс]. —
Режим доступа: <http://www.osvita.org.ua/distance/ukraine/>

У статті автором розглядається проблема використання сучасних інформаційних технологій в освіті дорослих України, аналізується їх трансформація; подано теоретичний аналіз поняття «педагогічна технологія», охарактеризовано нові підходи до професійної підготовки майбутніх фахівців.

Ключові слова: освіта дорослих, технології, інформаційні технології, педагогічні технології, інформатизація освіти, інформаційна революція, інформаційне суспільство.

В статье автором рассматривается проблема использования современных информационных технологий в образовании взрослых Украины, анализируется их трансформация; подан теоретический анализ понятия «педагогическая технология», охарактеризованы новые подходы к профессиональной подготовке будущих специалистов.

Ключевые слова: образование взрослых, технологии, информационные технологии, педагогические технологии, информатизация образования, информационная революция, информационное общество.

In the article the author considers the problem of using modern information technologies in adult education of Ukraine, analyze their transformation; there were a theoretical analysis of the concept of "educational technology", described new approaches to training future professionals.

Keywords: *adult education, technology, information technology, educational technology, information education, information revolution, information society.*